

การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ PARTICIPATORY POLICY RESEARCH: THEORY TO PRACTICE

จักรกฤษณ์ โปตาพล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Chakgrit Podapol

Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus
Correspondent Author E-mail: chakgrit.po@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการดำเนินการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม เป็นหนึ่งในวิธีวิจัยที่ได้รับความสนใจจากนักบริหารการศึกษา เนื่องด้วยการกำหนดนโยบายเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารทุกคนที่ต้องบอกถึงทิศทางอนาคตขององค์กร การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดการวิจัยเชิงนโยบาย ที่ได้นำเอาหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาประยุกต์ไว้ในขั้นตอนการวิจัย ในแนวทางปฏิบัติจะมี 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูล โดยจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้มีการระดมสมองของคนที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการคาดคะเนโอกาสในการปฏิบัติของข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ และร่วมกันให้ข้อเสนอแนะ โดยใช้อุปกรณ์ที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนแรกมาใช้ประกอบการพิจารณา

คำสำคัญ: ระเบียบวิธีวิจัย; การวิจัยเชิงนโยบาย; การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม;

Abstract

The purpose of the article was to present the implementation of participatory policy research. It is one of the research methods that were interested by educational administrators because policy making was the main duty for all the executives to demonstrate the future direction of the organization. The participatory policy research was developed from the policy research concept, to which the principle of participation had been applied in the research process. In the procedure, there were two important steps. The first step was data collection from several sources by organizing workshops for stakeholders to brainstorm the involved people, and the second step was an estimation of possible opportunities for policy proposal implementation by allowing stakeholders to cooperate in thinking, analysis and feedback by using the research data received from the first step of the research for consideration.

Keywords: Methodology Research; Participatory Policy Research; Policy Research;

บทนำ

ในการศึกษาระดับคุณวุฒิบัณฑิตตามหลักสูตรโดยทั่วไปจะกำหนดให้นักศึกษาได้ทำคุณวุฒินิพนธ์ เพื่อเป็นการสำเร็จการศึกษา คิดเป็น 36 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563: 106) โดยส่วนมากหลักสูตรได้ออกแบบให้นักศึกษาได้มีการเรียนรู้พื้นฐานการทำวิจัยระดับคุณวุฒินิพนธ์ในรายวิชาการวิจัยทางการบริหารการศึกษา และในรายวิชาการพัฒนาเค้าโครงวิจัยทางการศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้การวิจัย และต่อยอดความรู้การวิจัยในระดับก่อนหน้าทั้งระดับปริญญาตรี และระดับมหาบัณฑิต

ในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง นักศึกษาต้องศึกษาวิธีวิจัยทางการศึกษา 8 แบบ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยและพัฒนา การประเมินเชิงระบบและรวมพลัง การวิจัยทฤษฎีฐานราก การพัฒนาตัวบ่งชี้ การสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง และการวิจัยอนาคต (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554: 15 – 18)

การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม เป็นวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย สัมพันธ์กับหน้าที่ผู้บริหาร ผู้ที่ทำวิจัยประเภทนี้ ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ เป็นนวัตกรรม เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้การเรียนการสอนในการทำวิจัยการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมให้เข้าใจง่ายขึ้น จึงได้นำมาอธิบายในการปฏิบัติการวิจัยการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

ที่มาแนวคิดการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

ในกระบวนการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) ตามแนวคิดของ Ann Majchrzak ได้กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554: 26 – 30)

1. การเตรียมการ (preparation) เป็นการศึกษาบริบทนโยบายในปัญหาที่ศึกษา เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการที่จะกำหนดทิศทางการวิจัยที่จะทำ ให้ได้ผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ ควรทำการวิจัยหรือไม่ ประกอบด้วย

1) บริบทการกำหนดนโยบายในปัญหาที่ศึกษาทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต รวมถึงกลไกสนับสนุน ที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผล รวมทั้งการระบุกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ ศึกษาโครงสร้างอำนาจ (power structure)

2) นิยาม ข้อตกลงเบื้องต้น และค่านิยม ของผู้มีส่วนได้เสียที่มีต่อปัญหาที่ศึกษาว่าเป็นอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เห็นว่าเป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหา เห็นตรงกันหรือแตกต่างกัน ความเชื่อในสาเหตุหรือทางแก้ไขเป็นอย่างไร

3) ประเภทของข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้เกี่ยวกับปัญหาที่ศึกษา ว่าจะเป็นที่ยอมรับอย่างไรที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนี้ มีประเด็นที่เป็นข้อชี้แนะ การให้ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในลักษณะที่เป็นเส้นต่อเนื่อง (continuum) ระหว่างข้อเสนอแนะใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (1) ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปจากที่มีอยู่เดิม (incremental change) ในประเด็นเล็ก ๆ และใช้ระยะเวลาสั้น (2) ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ (fundamental

change) ที่ต้องใช้เวลาและความพยายามสูง (3) ข้อเสนอแนะแบบผสม (mixed scanning) ที่ให้ข้อเสนอแนะให้เกิดสิ่งใหม่จากการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่มีอยู่เดิม

4) ทรัพยากรที่ต้องการและจำเป็นสำหรับการวิจัย ไม่เฉพาะด้านการเงิน แต่รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ด้วย

2. การกำหนดกรอบแนวคิด (conceptualizing) ดำเนินงานในกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรมคือ

1) พัฒนาตัวแบบเบื้องต้นของปัญหาที่ศึกษา (developing a preliminary model of the social)

2) การกำหนดคำถามการวิจัย (formulating specific research questions)

3) การเลือกผู้ดำเนินการวิจัย (selecting research investigators)

3. การวิเคราะห์เชิงเทคนิค (technical analysis) เป็นการตรวจสอบถึงปัจจัย (factors) ที่อาจเป็นสาเหตุของปัญหา มีขั้นตอนหลักเช่นเดียวกับการวิจัยทั่วไป ดังนี้

1) การนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการของตัวแปร เป็นการกำหนดนิยามตัวแปรที่สามารถจัดกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ (malleable variables) ที่กำหนดในขั้นตอนกำหนดคำถามการวิจัย ให้อยู่ในรูปของดัชนีชี้วัด (indicators) ที่มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้

2) การออกแบบวิธีวิจัย (design of study) ซึ่งเนื่องจากการวิจัยเชิงนโยบายมุ่งเน้นหาข้อเสนอเพื่อการตัดสินใจนโยบายมากกว่าเหตุผลในเชิงวิชาการ ดังนั้นการวิจัยเชิงนโยบายจึงสามารถจะดัดแปลง (adapting) ผสม (combining) หรือปรับปรุง (improvising) ให้มีความเหมาะสมได้ ส่วนมากแล้วจะไม่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเดี่ยว แต่จะเป็นแบบผสม จากระเบียบวิธีวิจัยประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประเภทใดบ้างนั้นขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัย

3) การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (results and conclusion) ซึ่งควรคำนึงถึงความเหมาะสมของข้อมูล ความสามารถตอบคำถามการวิจัย โดยอาจเป็นการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบพหุคูณ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง เป็นต้น และการสรุปผลการวิจัยควรนำเสนออย่างง่ายที่คนทั่วไป (lay people) สามารถจะเข้าใจได้ และเน้นผลการวิจัยที่สำคัญ

4) การพัฒนาร่างข้อเสนอแนะ (developing tentative policy recommendations) ซึ่งนอกจากจะพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่สรุปผลไว้แล้ว ควรพิจารณาความรู้เกี่ยวกับบริบททางสังคมการเมือง (sociopolitical context) จากผลการศึกษาในระยะเตรียมการด้วย การให้ข้อเสนอแนะควรหลากหลายทางเลือก ไม่ควรเน้นเฉพาะทางเลือกเดียว ควรคำนึงถึงทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และข้อเสนอแนะนั้นอาจจะเกี่ยวกับกลไกสนับสนุน (supportive mechanisms) ที่จะช่วยสนับสนุนการนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพได้ด้วย

4. การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ (analysis of recommendations) งานวิจัยส่วนใหญ่จะจบลงตรงที่การสรุปผลและการให้ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย แต่การวิจัยเชิงนโยบายจะไม่หยุดลงเพียงข้อเสนอแนะที่ได้มาเท่านั้น แต่จะศึกษาต่อเนื่องเพื่อคาดคะเนถึงโอกาสในการปฏิบัติ (estimating the probability of implementation)

5. การสื่อสารผลการวิจัยต่อผู้ตัดสินใจนโยบาย (communicating policy research to policymakers) การวิจัยเชิงนโยบาย หากไม่มีการสื่อสารผลงานวิจัยนั้นต่อผู้ตัดสินใจนโยบายแล้ว ถือว่ายังไม่สิ้นสุด ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการขั้นต่อไปเพื่อให้มั่นใจ ว่าผลงานวิจัยนั้นได้รับการพิจารณา และมีโอกาสที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการสื่อสารนั้นควรเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) และควรเลือกใช้วิธีการและสื่อที่เหมาะสม ที่จะทำให้ผู้ตัดสินใจนโยบายได้รับรู้ เข้าใจ และเกิดการยอมรับในผลการวิจัยนั้น อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะว่าการสื่อสารด้วยการพูด (oral communication) จะให้ผลดีกว่าการสื่อสารด้วยการเขียน (written communication)

จากทัศนะเกี่ยวกับการวิจัยเชิงนโยบายของ Majchrzak ดังกล่าวว่า วิโรจน์ สารรัตน์ (2554: 30 – 31) ได้มีการประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมใน 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

ขั้นตอนแรก คือ ขั้นตอนการกำหนดหรือจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ควรออกแบบเป็นวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ผู้วิจัยอาจอาศัยหลักการมีส่วนร่วม โดยจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้มีการระดมสมองของคนที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งจะทำให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผ่านการกลั่นกรองได้ดีกว่าที่ผู้วิจัยจะจัดทำเพียงลำพัง

ขั้นตอนที่สอง คือ ขั้นตอนการคาดคะเนโอกาสในการปฏิบัติของข้อเสนอเชิงนโยบาย นั้น หากพิจารณาจากทัศนะของ Majchrzak ข้างต้น “ผู้วิจัย” จะเป็นผู้ดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ 1) การวิเคราะห์อำนาจของผู้มีส่วนได้เสียที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบาย 2) การวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กร 3) การคาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น 4) การคาดคะเนโอกาสในการปฏิบัติ และ 5) การจัดเตรียมให้ข้อเสนอแนะสุดท้าย ผู้วิจัยสามารถนำเอาหลักการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียมาแทนได้ โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ และร่วมกันให้ข้อเสนอแนะแทน โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนแรกมาใช้ประกอบการพิจารณา

ความหมายของวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

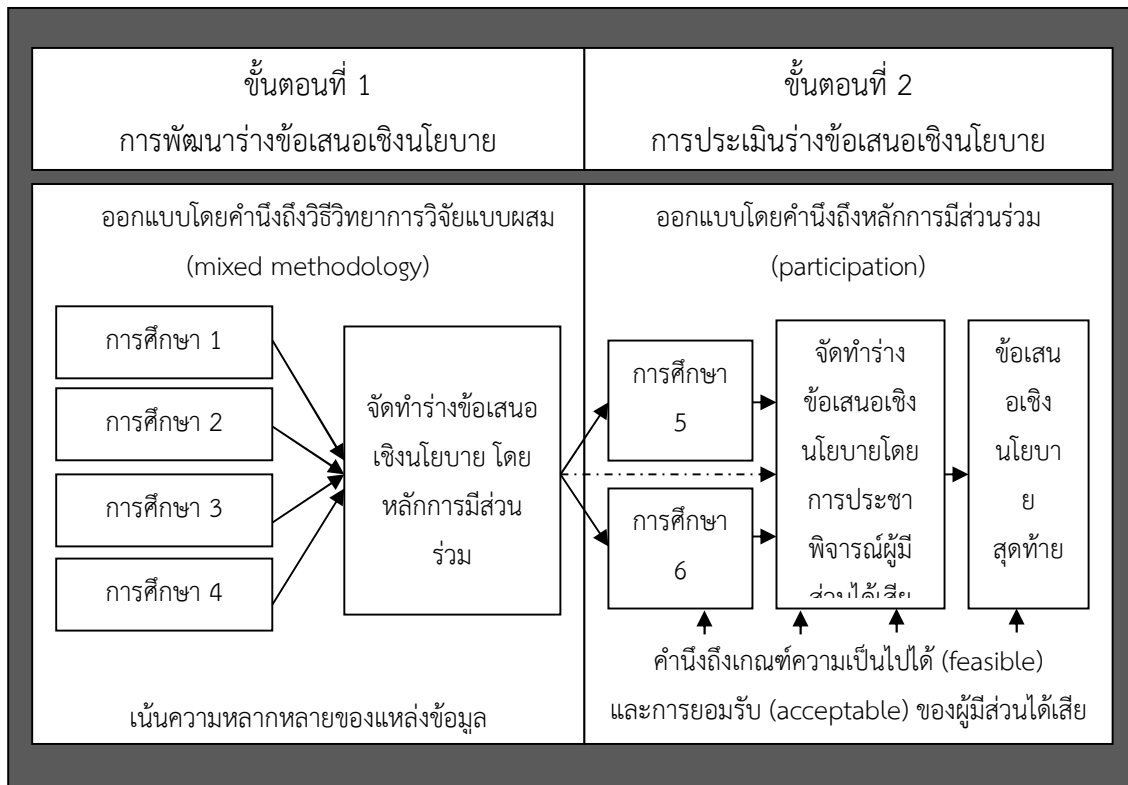
การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ที่ วิโรจน์ สารรัตน์ (2554: 31) ได้คิดค้นต่อยอดจากการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) ตามแนวคิดของ Ann Majchrzak

Ann Majchrzak (1984) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) เป็นกระบวนการศึกษาปัญหาพื้นฐานทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อเสนอที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นไปได้ (possible action oriented recommendations) สำหรับผู้กำหนดนโยบายใช้ประกอบการตัดสินใจในการแก้ปัญหา นั้น ๆ

จากการนำแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาประกอบการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย จึงสามารถสรุปได้ว่า วิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การทำวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการรับรู้ การตระหนัก และส่งผลต่อการยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

กระบวนการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม (participatory policy research) ในกระบวนการที่สำคัญเป็นไปเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ คือ 1) การพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย และ 2) การประเมินร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ซึ่งได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยหลัก 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในการดำเนินการวิจัยจะเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 1 แนวคิดการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

จากภาพที่ 1 ในการศึกษาขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบายออกแบบโดยคำนึงถึงวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methodology) เน้นความหลากหลายของแหล่งข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การประเมินร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ออกแบบโดยคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วม (participation) คำนึงถึงเกณฑ์ความเป็นไปได้ (feasible) และการยอมรับ (acceptable) ของผู้มีส่วนได้เสีย โดยอาศัยการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจ หรือการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่หลากหลาย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การศึกษาแบบอย่างที่ดี การเดลฟาย การระดมสมอง การศึกษาเอกสาร และการปรึกษาหารือ

จากนโยบายสู่การปฏิบัติ

ในการดำเนินการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม (participatory policy research) มีกระบวนการดำเนินการวิจัยไม่ได้แตกต่างไปจากการวิจัยโดยทั่ว ๆ ไป เพียงแต่ในขั้นตอนการบางกระบวนการมีข้อเป็น

เฉพาะของวิจัยประเภทนี้ แต่โดยรวมก็ถือว่าสามารถยึดตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน ในการปฏิบัตินี้ ผู้เขียนจะได้เสนอขั้นตอนบางขั้นตอนในการทำวิจัยที่จะทำให้ผู้ที่สนใจวิจัยประเภทนี้นำไปปรับใช้เป็นเทคนิค การวิจัยที่ทำงานวิจัยน่าสนใจยิ่งขึ้น

การเลือกองค์ประกอบนโยบาย

ในการทำวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม บางคนอาจมองว่าเป็นเรื่องใหญ่ และมีความยากในการ ดำเนินการวิจัย เหมาะสำหรับผู้บริหารระดับกระทรวง ระดับกรม ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ไม่เหมาะกับ องค์การหรือหน่วยงาน ตลอดจนผู้ทำวิจัยต้องเป็นผู้บริหารเท่านั้นถึงจะทำได้ จริง ๆ แล้ว การทำวิจัยเชิง นโยบายแบบมีส่วนร่วม ใครที่มีความสนใจเกี่ยวกับการบริหาร อยากรู้ได้แนวนโยบายขึ้นนำการบริหารแก้ปัญหา หรือการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ก็สามารถทำวิจัยประเภทนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน นักวิชาการที่สนใจ หรือผู้บริหารหน่วยงาน ทั้งนี้อยู่ที่การเลือกระดับนโยบายว่าเป็นนโยบายระดับประเทศ นโยบายระดับกระทรวง นโยบายระดับจังหวัด นโยบายระดับหน่วยงาน เมื่อเลือกแล้วก็กำหนดกรอบแนวคิด เกี่ยวกับองค์ประกอบนโยบายว่า ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาลึกหรือกว้างเพียงใด องค์ประกอบนโยบาย เริ่มจาก วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์/ยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทาง จนถึงตัวชี้วัด ท่านที่ สนใจศึกษาแบบลึก อาจเลือกศึกษาองค์ประกอบนโยบายตั้งแต่ระดับ วิสัยทัศน์ลงมา จนถึงตัวบ่งชี้ ถ้าผู้ศึกษา แบบกว้างแต่ไม่ลึก อาจเลือกศึกษาองค์ประกอบในระดับแนวทางปฏิบัติก็ได้

การสังเคราะห์ตัวแปร

ในขั้นตอนการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในการนิยามตัวแปร ส่วนมากการวิจัยเชิงนโยบายแบบมี ส่วนร่วม นิยมใช้เทคนิคทางวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาช่วยในการกำหนดองค์ประกอบของตัวแปรที่ศึกษา เทคนิค เชิงปริมาณที่ว่า คือ การสังเคราะห์ตัวแปร โดยทั่วไปเทคนิคนี้ คือ การตั้งเกณฑ์การยอมรับองค์ประกอบ ซึ่งนิยมใช้เกณฑ์ร้อยละ 50 ขึ้นไป ใช้ได้ดีเมื่อแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์มีจำนวนไม่มากเท่าไร แต่เมื่อ แหล่งข้อมูลในการสังเคราะห์มีมากอาจส่งผลให้ตัวแปรองค์ประกอบไม่ค่อยเป็นไปตามเกณฑ์ การแก้ปัญหา คือ การอธิบายเกณฑ์การยอมรับตามกลุ่มตัวแปรที่มีความถี่สูง และไม่ยอมรับตัวแปรที่มีความถี่ห่างจากกลุ่ม ความถี่สูงมาก

วิธีวิจัยแบบผสมผสาน

ในการทำวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ในกระบวนการวิจัยที่แบ่ง ออกเป็น 2 ขั้นตอน มีการใช้วิธีผสมผสานต่างกัน และมีการนำข้อมูลมาใช้ตีความแตกต่างกัน โดยมีเทคนิคดังนี้

1. ในขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการศึกษาจากหลาย แหล่ง ถ้าเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งหมด เป็นการศึกษาแบบใช้ข้อมูลร่วม (merge the data) ในขณะที่ การส่งต่อข้อมูลจากระยะที่ 1 ไปยังระยะที่ 2 จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นการศึกษาแบบเชื่อมโยงข้อมูล (connect the data)

2. การเชื่อมโยงส่งต่อข้อมูลขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ไปยังขั้นตอนที่ 2 การ ประเมินร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นการส่งต่อข้อมูลแบบเชื่อมโยงข้อมูล (connect the data)

3. ในขั้นตอนที่ 2 การประเมินร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย การศึกษาระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูล การศึกษาจากหลายแหล่ง ถ้าเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งหมด เป็นการศึกษาแบบใช้ข้อมูลรวม (merge the data) ในขณะที่ การส่งต่อข้อมูลจากระยะที่ 1 ไปยังระยะที่ 2 จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสุดท้าย เป็นการศึกษาแบบเชื่อมโยงข้อมูล (connect the data)

Cresswell and Plano Clark ได้เสนอแนวการออกแบบการวิจัยแบบผสม 4 แบบแผน คือ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2554: 336 – 337)

1. แบบแผนสามเส้า (triangulation design) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในเวลาเดียวกัน วิเคราะห์ข้อมูลแยกกัน นำข้อมูลทั้งสองมาเปรียบเทียบกัน แล้วแปลความว่า มีอะไรที่สนับสนุนกันหรือมีอะไรที่ขัดแย้งกัน

2. แบบแผนเป็นส่วนหนึ่ง (embedded design) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในเวลาเดียวกันเช่นเดียวกับแบบแผนสามเส้า เพียงแต่ว่าข้อมูลจะใช้ข้อมูลประเภทหนึ่งมาขยายความเข้าใจหรือสนับสนุนข้อมูลอีกประเภทหนึ่ง โดยปกติจะใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลหลัก ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลฝั่งตัวสนับสนุน วิเคราะห์ข้อมูลแยกกัน แล้วนำมาตอบคำถามการวิจัยคนละประเด็นกัน เช่น ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณอธิบายผลการใช้ตัวแปรสอดแทรกในการวิจัยเชิงทดลองซึ่งเป็นคำถามการวิจัยหลัก และข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายการเกิดประสบการณ์ของกลุ่มทดลองในกระบวนการทดลองซึ่งเป็นคำถามการวิจัยรอง

3. แบบแผนขยายความ (explanatory design) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ คนละเวลากัน บางครั้งเรียกว่ารูปแบบสองตอน (two-phase model) เป็นแบบแผนที่จะใช้กันมากในการวิจัยทางการศึกษา โดยระยะแรกจะเก็บข้อมูลเชิงปริมาณก่อน แล้วจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะต่อมา เพื่อขยายความให้ผลจากข้อมูลเชิงปริมาณมีความชัดเจนขึ้น เช่น การใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ในระยะที่สองไปอธิบายขยายความข้อมูลเชิงปริมาณจากการวิจัยเชิงสำรวจในระยะแรก เป็นต้น

4. แบบแผนสำรวจ (exploratory design) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพก่อนแล้วจึงเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพจะเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ (phenomenon) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บภายหลังจะนำมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์จากข้อค้นพบของข้อมูลเชิงคุณภาพ แบบแผนนี้นิยมใช้เมื่อขาดตัวแปรหรือไม่สามารถกำหนดตัวแปรที่จะศึกษาไว้ก่อน

บทสรุป

การทำวิจัยแนวนโยบายแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่น่าสนใจและเหมาะสมสำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับการทำหน้าที่บริหาร คือกำหนดนโยบายขององค์กร โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การยอมรับของผู้มีส่วนได้เสียในการรับผลจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ลดการต่อต้าน โดยงานวิจัยประเภทนี้สามารถนำมาประยุกต์การออกแบบวิจัย และกระบวนการวิจัยที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามความเหมาะสมของนโยบายที่ต้องการนำมาทำการศึกษาวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้

การวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดการวิจัยเชิงนโยบาย ที่ได้นำเอาหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาประยุกต์ไว้ในขั้นตอนการวิจัย ในแนวทางปฏิบัติจะมี 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูล โดยจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้มีการระดมสมองของคนที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการคาดคะเนโอกาสในการปฏิบัติของข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ และร่วมกันให้ข้อเสนอแนะแทน โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนแรกมาใช้ประกอบการพิจารณา การดำเนินการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม (participatory policy research) มีกระบวนการดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานที่มีความยืดหยุ่น

เอกสารอ้างอิง

- วิทยาเขตศรีล้านช้าง, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2563). *ระเบียบการและคู่มือการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง*. เลย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2554). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา แนวคิดและกรณีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรอาชีพพัฒนา จำกัด.
- Majchrzak, Ann. (1984). *Methods for policy research: Applied social research methods*. Newbury Park: Sage